

Anne-Marie Moukola

Mart Saar

Virolaisen yksinlaulun mestari

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

24.11.2014

Tekijä(t) Otsikko	Anne-Marie Moukola Mart Saar. Virolaisen yksinlaulun mestari
Sivumäärä Aika	25 sivua +CD; Mart Saaren viisi laulua + 1 liite 24.11.2014
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja(t)	Juha Karvonen FM Annu Tuovila MuT
Virolaisia taidelauluja tunnetaan Suomessa hyvin vähän ja niinpä päätin lähteä tutkimaan, löytyykö Virosta Oskar Merikannon kaltaista laulumusiikin säveltäjää. Opinnäytetyössäni esittelen virolaisen säveltäjän Mart Saaren. Kerron hänen elämästään ja hänen tuotannostaan. Käsittelen myös lyhyesti säveltäjää innoittamien runoilijoiden elämäkertoja. Lisäksi esittelen viisi laulua ja kerron Vardo Rumessenin kommentteista. Omissa kommentteissani kerron, miten itse koin kyseessä olevat laulut niitä opitellessani. Työni myötä tietämykseni naapurimaamme säveltäjistä ja heidän tuotantonsa laajuudesta on lisääntynyt huomattavasti. Samalla olen saanut itselleni uutta ohjelmistoa laulajana ja opettajana. Toivonkin, että työni herättäisi myös muissa laulajissa ja opettajissa kiinnostusta naapurimaamme laulumusiikkia kohtaan. Mart Saaren tuotanto on hyvin laaja ja sieltä löytyy esitettävää monille laulajille. Opinnäytetyöhöni liittyy myös CD, jossa laulan esittelemäni viisi Mart Saaren laulua. Minua säestää Ilona Lamberg.	
Avainsanat	Mart Saar, virolainen yksinlaulu, virolainen kuorolaulu, virolainen kansanmusiikki, virolainen runolaulu

Author Title	Anne-Marie Moukola Mart Saar - The Master of Estonian Art Songs
Number of Pages Date	25 pages +CD; The five songs of Mart Saar + 1 appendix 24 Nov 2014
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy
Instructors	Juha Karvonen, MA AnnuTuovila, DMus
Estonian art solo songs are quite unknown in Finland. In my final project, I decided to investigate, if there is an Estonian composer similar to Finnish composer Oskar Merikanto. In my thesis, I introduce the life and works of the Estonian composer Mart Saar. In addition, I briefly cover the lives of the poets who inspired the composer. I also introduce five songs by Mart Saar and report on Vardo Rumessen's comments on the songs. I describe my experiences of studying these particular songs. My knowledge of our neighboring country's composers and their works has increased considerably since I began working on my thesis. At the same time, I found new repertoire for myself as a vocalist and a future singing teacher. I hope my thesis will inspire other vocalists and singing teachers to explore Estonian vocal music. The list of works by Mart Saar is very long and there is a variety of pieces for different kinds of vocalists. My final project includes a CD, where I sing the five songs that I have introduced in my thesis. I am accompanied by Ilona Lamberg.	
Keywords	Mart Saar, Estonian art song, choral singing, folk singing, traditional singing

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Mart Saaren elämä	2
3	Mart Saaren tuotanto	4
4	Modernismi ja Mart Saar	7
5	Runoilijat	9
5.1	Anna Haava	9
5.2	Juhan Liiv	9
5.3	Ernst Enno	10
5.4	Leena Gross	11
6	Viisi Mart Saaren laulua	11
6.1	<i>Ennemuiste</i> (1905)	12
6.1.1	Rumessenin kommentit laulusta <i>Ennemuiste</i>	12
6.1.2	Omat kommenttini laulusta <i>Ennemuiste</i>	13
6.2	<i>Üks ainus kord</i> (1915)	14
6.2.1	Rumessenin kommentit laulusta <i>Üks ainus kord</i>	14
6.2.2	Omat kommenttini laulusta <i>Üks ainus kord</i>	15
6.3	<i>Ilmud kui unistus</i> (1922)	15
6.3.1	Rumessenin kommentit laulusta <i>Ilmud kui unistus</i>	16
6.3.2	Omat kommenttini laulusta <i>Ilmud kui unistus</i>	16
6.4	<i>Sa kõige armsam mulle</i> (1954)	17
6.4.1	Rumessenin kommentit laulusta <i>Sa kõige armsam mulle</i>	17
6.4.2	Omat kommenttini laulusta <i>Sa kõige armsam mulle</i>	17
6.5	<i>Kevade õhtul</i> (1961)	18
6.5.1	Rumessenin kommentit laulusta <i>Kevade õhtul</i>	19
6.5.2	Omat kommenttini laulusta <i>Kevade õhtul</i>	20
7	Harjoitusprosessi	20
7.1	Laulujen valinta ja aloitus; työskentely Irja Aurooran kanssa	20
7.2	Lauluopinnot Marjut Hannulan kanssa	21
8	Pohdinta	22
	Lähteet	24
	Liite: Lyhyesti viron kielen ääntämisestä ja kirjoittamisesta	26

Mart Saar

Kuva: Eesti Muusika Infokeskus

1 Johdanto

Virolaisista yksinlauluista ja niiden säveltäjistä tiedetään Suomessa melko vähän ja siksi päätin lähteä tutkimaan niitä. Olen käynyt usein Virossa ja ihastunut maahan sekä sen kulttuuriin. Käydessäni siellä ensimmäisen kerran Viro ei vielä ollut itsenäinen ja sen pystyi mielestäni jopa aistimaan. Minulle oli siis itsestään selvää, että työni liittyisi Viroon ja sen laulumusiikkiin. Virolainen musiikki ei ollut minulle entuudestaan tuttua enkä ollut koskaan kuullut yhtään virolaista laulua. Nuottien saaminen osoittautui haastavaksi. Olin käynyt paikallisessa soitinliikkeessä, mutta sieltä ei löytynyt mitään. Ihmettelin siellä asiaa ja minulle vain sanottiin "ei ole, ei ole" ja myyjä pyöritteli päätään. Internetistä löytyi eri säveltäjiä, mutta pääasiassa tekstiä oli enemmän viroon kielellä. Menin viroon kielen tunneille, mutta opiskeluni kesti vain vuoden, koska työni aikataulut estivät jatkamisen. Ilokseni saatoinkin kuitenkin havaita, että siitäkin oli minulle hieman apua. Aion kuitenkin jatkaa tätä harrastusta myöhemmin.

Virolainen kollegani auttoi minua hankkimaan Mart Saaren neljä soololaulukirjaa. Tämä varmistui opinnäytetyöni; suurin ongelma oli poistunut. Tietoa ja aineistoa sain myös Metropolian virolaisilta opiskelijoilta. Suuri kiitos Egle ja Peeter Veltmanille, jotka ystävällisesti auttoivat minua saamaan CD-levyn muodossa Mart Saaren soololaulut virolaisten taiteilijoiden esittämänä, sekä Irmeli Kanteleelle, joka hankki minulle virolaisten taiteilijoiden esittämänä Saaren, Ernesaksin ja muiden virolaisten säveltäjien lauluja myös CD-levynä. Suuri kiitos myös Mart Ernesaksille, joka on suomentanut laulujen sanoja ja opastanut minua viroon kielen ääntämisessä.

Opinnäytetyöni tarkoitus on tutustua ja tutustuttaa ihmisiä Mart Saaren laulutuohtoon. Samalla kerron myös hänen elämästä ja vähän myös muusta tuotannosta, pääpaino on kuitenkin yksinlauluissa.

En pyri tarkastelemaan lauluja tieteellisesti, vaan kuvailen omia kokemuksiani ja lauluihin liittyvää oppimisprosessiani.

2 Mart Saaren elämä

Mart Saar syntyi 28.9.1882 Hüpasaassa, Suur-Jaanin kunnassa, joka kuuluu Viljandin maakuntaan. Hänen isänsä oli Mihkel Saar (24.6.1853–3.1.1901) ja hänen äitinsä oli Ann Saar (5.11.1858–2.2.1937). Isä oli metsänhoitaja ja erittäin taitava urkuri sekä improvisaattori (Eesti Muusika Infokeskus 2009). Äiti oli myös erittäin musikaalinen ja hän lauleli paljon pienelle pojalleen (Rumessen 1973, 94). Mart sai isältään ensimmäiset musiikkituntinsa. Koulua Mart kävi Kansoon kyläkoulussa ja Suure-Jaanin kunnan koulussa, jossa hänen musiikinopettajanaan oli Joosep Kapp, säveltäjä Artur Kappin isä. Kyläkoulua käydessään Mart oli jo taitava urkuri ja pystyi tarvittaessa esiintymään. 1901 hän opiskeli urkujensoittoa Louis Homiliuksen johdolla Pietarin Konservatoriossa. Hän valmistui 1908 saaden hopeamitalin. Samanaikaisesti Mart opiskeli sävellystä Nikolai Rimski-Korsakovin ja Aleksander Ljadovin johdolla. Rimski-Korsakovilla oli suuri merkitys Saareen, koska Rimski-Korsakov oli kansanmusiikkiperinteen puolestapuhuja. Säveltäjä oli myös innokas konserteissa kävijä, ja nautti eri taitelijoiden tulkinnoista. Pietarissa hän tutustui modernismiin ja ihaili ranskalaisia impressionisteja sekä Skrjabinia. Opiskelujen aikana Saar aloitti pitkän työsarkansa konserttipianistina sekä piano- ja urkusäestäjänä. Konserttiohjelmistosta löytyy klassikkojen ja aikalaisten, kuten Max Regerin töitä. Kesälomilla hän osallistui kahdesti virolaisten opiskelijoiden järjestämään kansanlaulujen keräykseen. Saatuaan loppututkinnon valmiiksi 1911 Saar opetti musiikkia Tartossa, Virossa. (Eesti Muusika Infokeskus 2009; Rumessen 1982a, 8–9.)

Sotavuosina Mart Saar oleskeli Tartossa ja tutustui Paalmannin perheeseen ja heidän kolmeen tyttäreensä. Hyvin pian hän rakastui nuorimpaan, Liineen, mutta taloudellisista syistä hän meni naimisiin Elisen, vanhimman tyttären kanssa elokuussa 1915. Rakkaus Liineen kesti kuitenkin läpi säveltäjän elämän ja innoitti useisiin sävellyksiin. Elisen kanssa Mart sai kaksi lasta, Heli syntyi 1917 ja Ülo syntyi 1927. (Wikipedia 2014a.)

Mis need ohjad meida hoivad on yksi Saaren suurimmista sävellyksistä, jonka hän sävelsi neuvostomiehityksen jälkeisenä vaikeana aikana. Viron kansa joutui kokemaan kovia saksalais miehityksen aikana ja teoksen voidaan nähdä juontavan juurensa siihen. Elämä rauhoittui sodan jälkeen kuten muuallakin maailmassa ja vuonna 1919 perustettiin Tarton musiikkikorkeakoulu, jossa Saar toimi opettajana vuosina 1920–1921 ja 1927–1928. 1920-luvun alussa säveltäjää kohtasi kaksi traagista menetystä. Elokussa 1920 Peeter Süda, säveltäjä, hyvä ystävä, opiskelutoveri ja ihailija, kuoli

yllättäen. Vuonna 1921 Saaren kotitalo ja hänen noin 300 käsikirjoitustaan tuhoutuivat tulipalossa. Samana vuonna Saar muutti Tallinnaan freelance-säveltäjäksi ja urkuriksi. Hän toimitti myös musiikkilehteä *Muusikaleht*. (Rumessen & Laanepöld 1983, 6–7; Eesti Muusika Infokeskus 2009.)

Vuodesta 1923 eteenpäin Saar asui Hüpesaassa synnyinkodissaan, jossa hän siihen mennessä oli viettänyt kaikki kesänsä. Saaren taloudellinen tilanne oli huono, huolimatta stipendeistä ja kustannuspalkkioista. Avioliitto Elisen kanssa kariutui. Elise muutti tyttären kanssa Amerikkaan ja poika jäi isänsä luo. Hüpesaassa Saar omistautui kokonaan säveltämiselle. Terveys tuotti hänelle ongelmia ja oikean korvan heikentynyt kuulo hankaloitti säveltämistä. Tutustuminen Magda Takkiin johti myöhemmin avioliittoon ja heille syntyi tytär Tuuli vuonna 1939. (Rumessen & Laanepöld 1983, 7–8.)

Vuosina 1943–1956 Saar oli Tallinnan Konservatorion sävellyksen professorina ja muutti asuinpaikkansa Tallinnaan 1944. Hän hoiti säveltämisen opettajan virkaa ja vuonna 1947 hän sai teorian ja säveltämisen professorin viran. Vuonna 1956 Mart Saar halvaantui, luopui opettamisesta ja omistautui täysin säveltämiselle. (Rumessen & Laanepöld 1983, 9.)

Mart Saaren kunniaksi on pidetty vuosittain juhlia eri kaupungeissa. 1922 hän täytti 40 vuotta ja silloin päätettiin järjestää juhlakonsertti joka viides vuosi. Nämä konsertit olivat tavallaan katsauksia hänen tuotantoonsa, mikä oli Viron musiikkihistoriassa ainutlaatuisia. Syntymäpäivien kunniaksi julkaistiin ja äänitettiin hänen teoksiaan, sekä järjestettiin useilla paikkakunnilla konsertteja. Vuonna 1945 hän sai arvonimen Viron sosialistisen tasavallan ansioitunut taiteentekijä ja 1952 Viron sosialistisen tasavallan kansantaiteilija. 1956 ja 1962 neuvostohallitus myönsi Saarelle Työn Punainen Lippu -kunniamerkin. Lisäksi Viron sosialistisen tasavallan korkeimman neuvoston puhemiehistö myönsi useita kunniakirjoja Mart Saarelle. Mart Saaren kuolema 28.9.1963 oli suuri menetys Viron kansalle. (Rumessen & Laanepöld 1983, 9–10.) Tänä vuonna kesäkuussa pidettiin viidennet Mart Saar laulukilpailut Suur-Jaani musiikkifestivaalien yhteydessä. Kilpailussa on kaksi erää ja molemmissa erissä tulee esittää Mart Saaren yksinlaulu tai kansanlaulu. Osallistuminen on vapaata kaikenikäisille laulajille. (Suure-Jaani Muusikafestival 2014.)

3 Mart Saaren tuotanto

Mart Saaren tuotanto on laaja. Hän on säveltänyt 3 runoelmaa sinfoniaorkesterille, 5 kantaattia, yli 150 pianosävellystä ja urkusävellyksiä. Hän on myös julkaissut musiikinteorian ja soinnutuksen oppikirjat. (Otavan Iso Musiikkitietosanakirja 5 1979, 102.)

Kuorolauluja on noin 350 kappaletta, ja hän sävelsi niitä koko uransa ajan. Varhaisemmat kuoroteokset ovat klassis-romanttisia ja kansanlaulut ovat yksinkertaisia harmonialtaan. Viron kansanmusiikista juontaa juurensa Mart Saaren melodioiden surumielisyys. (Eesti Muusika Infokeskus 2009.) Rumessenin mukaan hän lähestyi uudella tavalla kuorolaulujen harmoniaa ja tekstiä. Häntä syytettiin usein modernismista, jota pidettiin teennäisenä ja vaikeasti ymmärrettävänä. Monia hänen kuorolaulujaan pidettiin vaikeasti laulettavina, mutta Rumessen arvelee lähinnä syynä olleen kuorojen riittämätön taito. Aikaisemmat säveltäjät olivat käyttäneet virolaisia kansanlauluja ainoastaan melodisena materiaalina ja olivat käyttäneet harmoniaa ja rytmiä saksalaisen myöhäisromantiikan tapaan. Saar näki kansanlaulut yhtenä kokonaisuutena, jossa sanat, melodia ja esitysstyyli liittyvät erottamattomasti yhteen. (Rumessen 1982a, 8; Rumessen & Laanepõld 1983, 10.)

Soololaulut olivat Mart Saaren suosikkialuetta kuorolaulujen ohella. Hän onkin tuotteliain virolainen soololaulujen säveltäjä (teoksia noin 180), kuten meidän maassamme oli Oskar Merikanto. Merikanto oli 14 vuotta vanhempi Mart Saarta, mutta Heino Kaski (1885–1957) oli samaa ikäpolvea. Kaski ei kuitenkaan ollut kiinnostunut uusista virtauksista, kuten Saar, vaan edusti lähinnä kansallisromanttista tyyliä. (Otavan Iso Musiikkitietosanakirja 3 1978, 381.) Lauluissaan Mart Saar kuvaa kauniisti kotimaansa kaunista luontoa. Rumessenin mukaan hänen lauluissaan on herkkää rakkautta, lyyrisyyttä ja filosofista pohdiskelua. Mart Saarta voidaankin pitää merkittävänä yksinlaulujen säveltäjänä maailmassa. Lauluissaan Saar on käyttänyt Juhan Liivin ja Anna Haavan runoutta hyvin usein. Mart Saar oli myös Viron ensimmäinen modernisti, jonka soololaulut vuosilta 1906–1912 edustavat tätä tyyliä, esimerkiksi ekspressionistinen *Must lind* (Musta lintu). (Rumessen 1982a, 9.)

Rumessenin kokoama Mart Saaren yksinlaulujen kokoelma ilmestyi säveltäjän syntymän 100-vuotisjuhlan kunniaksi 1982. Siinä Rumessen pyrki ensimmäisen kerran antamaan kokonaiskuvan säveltäjän yksinlaulutuoannosta. Kuorolaulujen ohella

yksinlaulut olivat hyvin merkittäviä ja niitä hän sävelsi koko luovan työ kautensa ajan. *Soololaulud 1–4* kattavat ajan 1904–1963. Tältä ajalta on julkaistu yli 120 soololaulua, muttei kuitenkaan kaikkia koko Mart Saaren monipuolisesta laulutuoannosta. Suuri osa siitä tuhoutui tulipalossa Tartossa vuonna 1921. Säilyneiden laulujen lukumäärä on yli 190, joihin luetaan kaikki laulut. (Rumessen 1982a, 8.)

Rumessenin (mt.) mukaan *Soololaulud*-kirjojen tarkoitus on antaa käsitys säveltäjän kehityksestä ja saavutuksista ennen kaikkea soololaulun alalta. Samanaikaisesti nuottijulkaisujen kanssa ilmestyi sarja äänilevyjä, ja levyillä on laulut esitetty soololaulukirjojen järjestyksen mukaan. *Soololaulud 1–4* ja äänilevyt 1–4 muodostavat kokonaisuuden. Vuonna 2012 ilmestyi CD-levy, joka on kooste neljästä levystä sisältäen 24 soololaulua.

Neljässä soololaulukirjassa Rumessen on mahdollisuuksien mukaan järjestänyt laulut kronologisesti, mutta toisistaan on erotettu yhtäältä soololaulut, joissa on alkuperäinen sävel (osat I–IV), toisaalta kansanlauluihin perustuvat soololaulut ja kansansävelmien kehitelmät (osat V–VII). Säveltäjän omien merkintöjen mukaan Rumessen on yrittänyt erottaa toisistaan ne laulut, joissa säveltäjä on tietoisesti ottanut lähtökohdaksi kansansävelmiä muistuttavan materiaalin, silti käyttämättä mitään tunnettua kansansävelmää. Rumessen sanoo, että Saaren kohdalla tällainen jaottelu on melko vaikeaa, mutta se auttaa silti ymmärtämään säveltäjän pyrkimyksiä ja hänen laulujensa kansallisia ominaisuuksia. Säveltäjä itse on jaotellut osat seuraavasti:

Taulukko 1. Mart Saaren soololaulujen jaottelu (Rumessen 1982a, 8).

I osa	Soololaulut, joissa on alkuperäissävel	1904–1915
II osa	Soololaulut, joissa on alkuperäissävel	1916–1922
III osa	Soololaulut, joissa on alkuperäissävel	1923–1940
IV osa	Soololaulut, joissa on alkuperäissävel	1949–1962
V osa	Kansansäveliä perustuvat soololaulut ja kansansävelmien kehitelmät	1911–1922
VI osa	Kansansäveliä perustuvat soololaulut ja kansansävelmien kehitelmät	1923–1934
VII osa	Kansansäveliä perustuvat soololaulut ja kansansävelmien kehitelmät	1951–1963

Tallinnassa Valtiollisessa Teatteri- ja Musiikkimuseossa säilytetään Mart Saaren käsikirjoituksia, joihin Rumessenin julkaisemat *Soololaulud 1–4* perustuvat ja joihin kuuluvat myös aikaisemmin painetut laulut. Osien I–IV lauluihin on erikseen julkaistu

myös venäjän- ja saksankieliset käännökset erillisenä vihkona. (Rumessen 1982a, 8.)
Osia V–VII ei ole tietääkseni julkaistu lainkaan.

Rumessenin tarkoitus on tutustuttaa lukijansa myös Saaren laulujen aikaisempiin versioihin, koska monet laulut ovat tulleet tutuksi myöhäisempien versioiden perusteella. Alkuperäiset ovat tietysti etusijalla, koska ne Rumessenin mukaan ovat syntyneet ensimmäisestä inspiraatiosta ja ovat siksi taiteellisesti vakuuttavampia ja ehjempiä vaikutelmaltaan. Aikaisemmat lauluversiot on laitettu jokaisen osan perusosaan ja myöhäisemmät taas liitteeseen. Viimemainitut ovat valitettavasti taiteellisesti vähemmän vakuuttavia, ja niissä Rumessen sanoo olevan havaittavissa: ”taiteellista liioittelua ja venyttämistä, jopa ominaislaadun katoamista verrattuna aikaisempiin versioihin” (Mt). Tämä on tyypillistä, Rumessenin mielestä, erityisesti niiden laulujen kohdalla, joiden aikaväli on suuri, jopa kymmeniä vuosia (esim. *Kadunud ingel* ja *Sügismõtted* ym.) Sen sijaan lauluissa, joissa aikaväli ei ole suuri, muutokset eivät ole suuria (esim. *Mis see oli?* ja *Ilmud kui unistus*). Näissä lauluissa muutokset ovat, Rumessenin mielestä, parantaneet laulua taiteellisesti. Jokin laulu on saanut uudet sanat ja uuden nimen, esimerkiksi *Ilus* sai nimekseen *Kadakad*. Näissä tapauksissa Rumessen on julkaissut laulun viimeistellyn muodon kyseessä olevan osan liitteessä. Korjauksissa ja viimeistelyissä Rumessen huomauttaa aikakaudelle ominaisista piirteistä, jotka ovat vaikuttaneet säveltäjään ja siksi hän on muokannut omia sävellyksiään uudestaan. Saar oli äärimmäisen kriittinen ja vaativa omien töidensä suhteen ja hän saattoi miettiä kauan jotakin yksityiskohtaa saadakseen haluamansa tuloksen. Siksi myöhemmät versiot ovat Rumessenin mielestä paikoin luonnosmaisia ja viimeistelemättömiä (esim. *Kadunud ingel* ja *Vaikus* ym.) (Rumessen 1982a, 8.)

Oma ongelmansa on Mart Saaren laulujen ajoitus. Päivämäärät puuttuvat enimmäkseen säveltäjän käsikirjoituksista, ja siksi voidaan tukeutua vain säveltäjän itsensä laatimiin teosluetteloihin, jotka nykyään ovat Tallinnassa Valtiollisessa Teatteri- ja Musiikkimuseossa. Rumessenin tutkimusten mukaan niissä olevat tiedot ovat epätäydellisiä ja ristiriitaisia. Teosluettelot on laadittu säveltäjän viimeisinä elinvuosina hänen sisarenpoikansa I. Leetvan avustuksella ja niissä saattaa esiintyä epätäsmällisyyttä varsinkin varhaistuotannon osalta. Rumessenin mukaan K. Leichterin monografiassa esitetyissä luetteloissa on havaittavissa samoja piirteitä. Mart Saar muokkasi jatkuvasti vanhoja töitään ja merkitsi myöhemmän muutoksen kyseisen laulun valmistumisajaksi. Näitä päivämääriä ei voida kuitenkaan pitää laulujen

todellisena sävellysaikana, koska laulu oli sävelletty paljon aikaisemmin. Rumessen on tässä julkaisussa yrittänyt verrata kaikkia olemassa olevia päivämääriä keskenään ja siten selvittää laulun todellisen syntyajan. Hänen menetelmänsä ei kuitenkaan aina anna oikeaa tulosta tietojen ristiriitaisuuden vuoksi ja joku päivämäärä voikin olla vain arvio. (Rumessen 1982a, 8.)

Mart Saar kiinnitti erityistä huomiota laulujen teksteihin. Eniten hän käytti Juhan Liivin, Karl Eduard Söötin ja Anna Haavan runoja, sekä kansanlauluja. Säveltäjä kirjoitti lauluihinsa myös itse tekstejä ja yhtäläisyyksiä löytyy varsinkin Liivin runoudesta. Mart Saarella ja Liivillä oli paljon yhteistä, kuten rakkaus luontoon, pieni muoto ja yksinkertainen ilmaisu. Siksi Liivin tekstit merkitsivät niin paljon säveltäjälle. Saar saattoi käyttää tekstejä hyvin vapaasti ja muuttaa niitä omien tarpeidensa mukaan. Tämän takia Rumessenin kommentoissa on esitetty myös runojen alkuperäistekstit, mikäli ne poikkeavat laulujen teksteistä. Näin tulkitsija voi paremmin perehtyä runotekstin mielikuviin ja säveltäjän pyrkimyksiin. (Rumessen 1982a, 9.)

Mart Saaren soololaulujen pianosäestyksien sävellykset osoittautuvat myös usein määrääviksi laulun taiteellisen muodon luomisessa. Rumessen (itsekin pianisti) kertoo, miten säveltäjä on kehitellyt piano-osuuksia ja pyrkinyt avartamaan laulujen yksityiskohtia sekä ilmaisemaan tekstin runokuvia. Laulujen soolojaksojen yksittäiset osat on taitavasti yhdistetty pianon alku-, väli- ja loppusoittoihin. Joissakin lauluissa on piano-osuus merkittävämpi kuin soolo-osuus (*Öösse ära kadus, Sügisene lill* ym.), tai säestyksessä tahtien lukumäärä on merkittävästi suurempi kuin itse laulussa (*Ilmud kui unistus*). Piano-osuus ei ole pelkästään säestys, vaan se on yhtä tärkeä kuin soololaulu ja ne muodostavat taiteellisen kokonaisuuden. Transponoitaessa lauluja Rumessen suosittelee ottamaan huomioon piano-osuuden tekniset mahdollisuudet, koska piano-osuus on kehitelty itsenäiseksi ja sillä on tärkeä sija laulun sointuvaikutelman muodostumisessa. (Rumessen 1982a, 9.)

4 Modernismi ja Mart Saar

1900-luvulla taidemusiikissa ilmeni monenlaisia tyyliuuntia, kuten impressionismi, ekspressionismi, symbolismi jne. Duuri–molli-tonaliteetin valta-asema päättyi ja uusien tyylien sävellystekniikoissa käsiteltiin esimerkiksi rytmiä ja pulssia eri lailla, äänenväri tuli tärkeäksi, soittotekniikat laajenivat ja vuosisadan loppupuolella tuli myös

elektronisesti tuotetut äänet osaksi musiikkia. Myöhäisromantiikassa oli jo esiintynyt enteitä tulevasta ja Claude Debussy oli impressionistisessa musiikissaan osittain luopunut perinteistä. (Wikipedia 2014d.)

Arnold Schönbergistä ja Igor Stravinskysta oli tullut tuon ajan merkittäviä edustajia. Schönberg siirtyi atonaalisuuteen ja kehitti 12-säveljärjestelmän ja Stravinsky muutti musiikissaan rytmikkaa, tekstuuria ja orkesterin käsittelyä. (Mt.)

1900-luvun vaihteen musiikki oli kuitenkin vielä monilla säveltäjillä perinteistä, mutta suuret säveltäjät, kuten Béla Bartók ja Aleksandr Skrjabin, toivat musiikkiinsa vaikutteita omasta kulttuuristaan, kansanmusiikista ja brasilialainen säveltäjä Heitor Villa-Lobos jopa populaarimusiikista. (Mt.)

Mart Saar oli ensimmäinen virolainen säveltäjä, joka tietoisesti käytti kansanmusiikkia teoksissaan ja joka pystyi luomaan uutta kansanmusiikin pohjalta. Samalla hän oli ensimmäisiä Viron säveltaiteen uudistajia, joita ”Noor Eesti” -ryhmän henki innoitti uudistamaan ilmaisukeinoja. Hän saavutti uuden taiteellisen tason edelläkävijöihinsä verrattuna rikastuttamalla väripalettiaan tuntuvasti. Rumessenin mukaan edeltäjät sovittelevat kansanlauluja perinteisesti, mutta Mart Saar meni pitemmälle, kohti sävelmateriaalin orgaanista yhtenäisyyttä. Kansansävelmiin pohjautuvissa lauluissa Rumessen kertoo säveltäjän pystyneen tuomaan esille virolaisille kansansävelmille ominaisia sävelvärityksiä ja -kulkuja sekä löytämään omaperäisiltä vaikuttavia harmonisia ilmaisukeinoja. Kansansävelmähajaisissa lauluissa hän pyrki säilyttämään vanhat sävelmät alkuperäisessä muodossa muokaten ainoastaan piano-osuutta. Tutkijan mukaan rytmis-melodinen yksityiskohta tai sävelkulku oli tärkeä, koska teksti tuli selkeästi esille. Tämä keino oli säveltäjälle erityisen rakas ja hän muokkasi sitä saadakseen hyvän liittymäkohdan uuden ja vanhan musiikin ilmaisun välille. Siksi monien laulujen sävelkulku on hyvin suppea kuin vanhoissa runosävelmissä rajoittuen terssiin (*Tantsulaul*) tai kvarttiin (*Heinale* ja *Süö karja, sinetä karja*). (Rumessen 1982a, 9.)

Vaikka Mart Saar oli minimalisti, hän osasi ilmaista tunteita musiikkinsa avulla erinomaisesti. Rumessen kuvaa Saarta tunne- ja luonnonlyyrikoksi, jonka lauluissa etusijalla ovat melodinen kuvarikkaus ja vuorotteleva resitatiivis-deklamatorinen (puheen ja lausunnan mukainen) sanelu. Näin säveltäjä on halunnut korostaa sanan tärkeyttä. Mart Saar on soololaulujen säveltäjänä yksi maailman parhaista.

Rumessenin mukaan hän on Viron kansallisen musiikin tyylin luoja ja sen merkittävin edustaja. (Mt.9.)

5 Runoilijat

Mart Saar käytti neljässä soololaulukirjassaan yhteensä 28 eri runoilijan tekstejä. Kolmessa laulussa on hänen oma tekstinsä sekä yhdessä laulussa säveltäjä on käyttänyt Anna Haavan tekstiä ja muokannut sitä tarpeen mukaan, koska toisena tekijänä on M. Saar. Neljässä laulussa on kahden eri runoilijan tekstit kuten G. Falke – K. E. Sööt. Eniten hän on käyttänyt Anna Haavan, Juhan Liivin ja K. E. Söötin tekstejä. (Rumessen 1982a,9.)

5.1 Anna Haava

Anna Haava (Anna Rosalie Haavakivi, 15.10.1864–13.3.1957) syntyi Kodaveressä, Tartumaan maakunnassa. Hänen vanhempansa olivat talollisia. Anna aloitti koulun 9-vuotiaana saksalaisessa yksityiskoulussa ja valmistui Tarton tyttökoulusta 19-vuotiaana vuonna 1884. Annan runoilijantie oli alkamassa, kun Lydia Koidulan, kansallisrunoilijan, elämäntaipale oli päättymässä. Jo vuonna 1886 Anna julkaisi ensimmäisen tekstinsä ja parin vuoden kuluttua ilmestyi esikoiskokoelma *Luuletus* (Runot). (Haapasalo 2007–2008.)

Anna Haava kirjoitti ennen kaikkea rakkausrunoja, koska hänelle rakkaus on ihmiselon peruskysymyksiä. Runoilija kirjoittaa niin kansanomaisesti, että tekstiä on helppo lukea. Vaikka viron kieltä ei täysin osaakaan, sitä ymmärtää kielen selkeyden vuoksi. Anna kirjoittaa myös raskaista asioista, muuta silti lukija tuntee itsensä vapaaksi ja kevennetyksi. Hän käyttää myös paljon huumoria ja merkittäviä ovat ennen kaikkea luontokuvaukset. (Mt.)

5.2 Juhan Liiv

Juhan Liivin (30.4.1864–1.12.1913) vanhemmat olivat köyhiä, mutta siitä huolimatta kouluttivat poikansa. Hän opiskeli Hugo Treffenerin lukiossa, mutta sairastuttuaan hänet lähetettiin takaisin kotiin. Kotona hän kirjoitti runoja ja lähetti toisinaan kolumneja

Olevik-lehteen. Liivin runojen tyyli oli tuohon aikaan erikoinen eivätkä ne saavuttaneet suuren yleisön suosiota. (Wikipedia 2014c.) Mart Saaren tuotannossa Liivin runoilla on oma erityinen asema, sillä Saarella ja Liivillä oli paljon yhteistä. Molemmat olivat minimalisteja, ilmaisultaan yksinkertaisia ja tunteikkaita. Molemmat rakastivat ja kuvailivat monissa teoksissaan kotimaansa luontoa.

1864 ilmestyi *Vari* (Varjo) -niminen novelli, joka vihdoinkin menestyi. Novellin päähenkilö oli henkisesti vahva, mutta fyysisesti heikko ja lukijat ymmärsivät kirjoittajan tarkoittaneen itseään. Teoksen synkkä tyyli enteili tulevien teosten tyyliä, ja ne eivät sanottavasti menestyneet. (Mt.)

Juhan Liiv sairastui skitsofreniaan pian *Varjo*-novellin ilmestymisen jälkeen ja joutui Tarttoon psykiatriseen hoitoon. Sairautta vastaan hän taisteli koko loppuelämänsä. Vuonna 1909 kirjailija Friedebert Tuglas vieraili Juhanin luona ja otti kaikki kirjoitetut runot ja vei ne kustantamoon. (Mt.)

Juhan Liiv matkusti vuonna 1913 junassa ilman matkalippua ja junahenkilökunta poisti hänet junasta asumattomalla alueella. Juhan käveli kotiin, mutta pitkä oleilu kylmässä ilmassa sai aikaan keuhkokuumeen, joka johti kuolemaan. Vuodesta 1965 alkaen Alatskivessä runoilijan synnyinseudulla on jaettu Juhan Liivin nimeä kantava runopalkinto. (Mt.)

5.3 Ernst Enno

Ernst Enno (8.6.1875–7.3.1934) oli eestiläinen runoilija ja kirjailija. Hän syntyi Köödsan kylässä. Hänen isänsä, Prits Enno oli Valgutan kartanon ajaja. Lapsuutensa Enno vietti Rõnguan lähellä olevassa Soosaarin maatilalla Valgutassa. Lapetukmen kyläkouluun Ernst meni 8-vuotiaana, sitten arvostettuun Hugo Treffnerin kymnaasiin ja sen jälkeen hän opiskeli Tarton Reaalkoolissa. Vuosina 1896–1904 Enno opiskeli liikkeenjohtamista Riian Polyteknisessä Instituutissa. Riian aikana hän työskenteli lehtimiehenä. 1902–1904 hän oli Postimees-lehden toimittajana Tartossa ja 1923–1925 hän oli Viron lastenlehden *Laste Röömin* toimittajana. Ernst Enno avioitui taitelija Elfriede Olga Saulin kanssa vuonna 1909. (Wikipedia 2014b.)

Ennon töistä löytää buddhismia ja läntisen mystiikan vaikutusta. Runoilijaan vaikutti syvästi myös symbolismi. Äiti Annalla ja sokealla isoäidillä oli suuri merkitys Ernstiin

hänen lapsuudessaan. He kertoivat Ernstille tarinoita, jotka myöhemmin vaikuttivat kirjailijan tuotantoon. Hänen runoutensa toistuvia elementtejä ovat kaipaus, tie ja koti. (Mt.)

5.4 Leena Gross

Leena Helene Gross (1871–1961) syntyi Alatskivellä ja hänen isänsä, Friedrich Gross, oli Nolckenien kartanon metsänhoitaja. Leena ja hänen kaksi sisartaan ymmärsivät ainoastaan saksaa. Heidän tulevaisuutensa näytti hyvin ruusuiselta, piti vain mennä naimisiin varakkaan miehen kanssa ja elämä olisi ihanaa. ”Kinder, Kirche und Küche” – mitä muuta voisi tarvita! (Kivastik 2011.)

Sisarukset elivät niin eristyksissä että heillä ei ollut juuri tietoaakaan Virossa, virolaisuudesta tai viron kielestä. Mutta Leena halusi oppia viron kieltä ja alkoi opiskella sitä itsenäisesti. Vuonna 1891 hän muutti Tarttoon sisarensa luo ja työskenteli kielenkääntäjänä Schnackenburgin kustantamossa ja teki yhteistyötä myös paikallisen Päivälehdteen kanssa. Myöhemmin hän osti itselleen pienen kirjakaupan. (Mt.)

Leena osallistui aktiivisesti silloisen Tarton älymystön eli kirjailijoiden, kuvataiteilijoiden ja muusikoiden kokouksiin. Vanemuisessa, pienessä talossa, Leena tutustui moniin kiinnostaviin henkilöihin ja hän huomasi muuttuneensa. Hänestä oli tullut itsenäisesti ajatteleva ihminen, joka vähät välitti muiden mielipiteistä. Tarttoon perustettiin naisyhdistys 1907 ja Leena oli sen ensimmäinen puheenjohtaja. Itseen hän piti runoilijana, vaikkei ihan todellisena, mutta ainakin sydämeltään hän oli runoilija. (Mt.)

Neuvostoliitto, uusi vallanpitäjä, tarjosi Leena Grossille erityiseläkettä, koska hän oli toiminut naisasialiikkeessä. Leena ei huolinut kopekkaakaan valtiolta, joka oli tappanut hänen Bobynsa vapaussodassa. Leena Gross kuoli 2.11.1961. (Mt.)

6 Viisi Mart Saaren laulua

Rumessen on *Soololaulud 1–4*:ssä tutkinut ja kommentoinut alkuperäisten käsikirjoitusten ja aikaisempien painettujen versioiden välisiä eroja. Yksittäiset opusnumerot on mainittu kommentoissa, koska ne eivät muodosta yhdenmukaista

kokonaisuutta tuotannosta ja niitä on satunnaisesti. Nuottivirheet käsikirjoituksissa ja aikaisemmissa painetuissa versioissa on korjattu kommentoimatta. Joskus Rumessen on lisännyt pianosäestykseen sormitusta helpottavia merkintöjä, mutta Rumessenin tekemät tempo- ja dynamiikkaa koskevat merkinnät on laitettu sulkeisiin. (Rumessen 1982a, 9.)

6.1 *Ennemuiste* (1905)

Ennemuiste

Muinoin

Ennemuiste paitis hele päike,
hõbe helgil säras vete pind.

Muinoin paistoi aurinko kirkas,
hopeisena hohti veden pinta.

Ennemuiste õitsesid kõik õied,
haljas metsas laulis laululind.

Muinoin kukkivat kaikk' kukat,
ikivihreässä metsässä laululintu visersi

Ennemuiste õitsesid kõik õied,
haljas metsas laulis laululind.

Muinoin olin sulle rakas,
muinoin rakastin ma sua.

Ennemuiste olin sulle armas,
ennemuiste armastasin,
armastasin sind.

Teksti: Leena Gross (1871–1961)

Suomennos: Mart Ernesaks

6.1.1 Rumessenin kommentit laulusta *Ennemuiste*

Laulusta on säilynyt kaksi käsikirjoitusta. Ensimmäinen päiväys 1905 on luomisvuosi, jonka Mart Saar on vahvistanut teosluettelossaan. Toinen 1923 on sama vuosi, kun säveltäjä matkusti Leipzigiin julkaistakseen teoksiaan C. G. Röderin kustantamossa. Taloudellisista syistä pystyttiin julkaisemaan ainoastaan *Ennemuiste*, viron ja saksan kielellä. Se oli myös ensimmäinen ulkomailla julkaistu Saaren teos. Vuonna 1905 syntyneessä versiossa on säveltäjä merkinnyt lyijykynällä parannuksia, jotka Rumessen on huomioinut. *Ennemuiste* on *Soololaulud 1* -kirjan ensimmäinen laulu. Teksti on Leena Grossin runo, jonka ilmestymispaikka ja -aika ovat tuntemattomia. (Rumessen 1982b, 110.)

Kuvio 1. Tahdit 17–19, jotka on painettu *Soololaulud 1*:ssä.

Kuvio 2. Tahdit 17–19 aikaisemmasta käsikirjoituksesta. Melodiakulku on erilainen ja säestyksessäkin on huomattavissa eroja.

6.1.2 Omat kommenttini laulusta *Ennemuiste*

Mart Saaren Ennemuiste kuuluu varhaiskauden tuotantoon, jolloin säveltäjään vaikutti ”Noor Eesti” -henki. Teoksesta sanotaan, että se on ekspressionistinen (Otavan Iso Musiikkitietosanakirja 5 1979, 102), mutta mielestäni se on impressionistinen. Toki laulussa on voimakas tunnelataus loppupuolella huipentuen g₂:een, mutta silti kokonaisuudessaan melodiankulku on minusta haikaa, kuten sanatkin. Se jää helposti mieleen ja oli minulle, yhtä kohtaa lukuun ottamatta, helppo laulettava. Äänialaltaan se on d₁–g₂, siis ihanteellinen minun äänelleni. Kuitenkin tahti 14 ”haljas metsas laulis laululind”, jossa on laskeva melodia d₂–d₁, ja jossa ”-lind” on d₁:ssä ja jää fermaatille, on tuottanut minulle ongelmia. Opettajani, Irja Aurooran, kanssa teimme jo kyseessä olevan kohdan kanssa töitä ja se onnistuikin aika ajoin, muttei pysyvästi. Toisen opettajani Marjut Hannulan kanssa työstäminen jatkui Paraisten Urkupäivien

laulukurssilla ja lopultakin hän osasi sanoa minulle, mitä minun tulee tehdä, jotta kyseinen kohta onnistuu aina. Heureka!

Marko Autio, joka oli korrepetiittori Hannulan laulukurssilla, auttoi minua myös tulkinnallisissa asioissa. Hänen kanssaan kävin laulun läpi, ja mietimme laulun tulkinnan kannalta tärkeitä kohtia. Esim. sanaa ”haljas” tulisi korostaa toisella kerralla enemmän, jotta laulun haikeus korostuisi paremmin kyseisessä kohdassa.

6.2 *Üks ainus kord* (1915)

Üks ainus kord	Yhden ainoan kerran
Üks ainus kord	Yhden ainoan kerran
Üks ainus kord veel tahaks su silmi vaadata, su hääle magust kõla veel korra kuulata	Jos kerran vielä saisin sun silmiis katsoa, ja ääntäs hunajaista viel' kerran kuunnella!
Üks ainus kord, mu armas, veel mulle laula sa Oh, sinu laulu kuuldes on õnnis sureda.	Yhden ainoan kerran, rakkaani, vielä laula minulle! Lauluasi kuunnellessa on autuas kuolla.
Teksti: Anna Haava (1864–1957)	Suomennos: Juhani Haapasalo

6.2.1 Rumessenin kommentit laulusta *Üks ainus kord*

Soololaulud 1:ssä sivulla 70 on alkuperäinen a-molli-versio, joka on P. Südan muistiinpanoissa. Säveltäjän oma versio on kadonnut. Yksi käsikirjoitus on olemassa g-mollissa ja se on 1920-luvulta. Saar on merkinnyt sävellysvuodeksi 1915 ja 1928. Vuosi 1915 on todennäköisin syntymävuosi, jonka myös Rumessen sanoo K. Leichterin kertoneen M. Saar -kirjassa. Myöhemmin laulajatar E. Laidren pyynnöstä säveltäjä pidensi melodiaa, lisäsi sanoja ja se julkaistiin Ellen Laidrelle omistettuna gis-mollissa kokoelmassa M. Saar, *Valikik romansse ja laule*, Tallinna 1964. *Soololaulud 1*:n lisäosassa on gis-molli-versio sivulla 106. Teksti on Anna Haavan samanniminen runo. (Rumessen 1982b, 118.)

6.2.2 Omat kommenttini laulusta *Üks ainus kord*

Üks ainus kord oli minulle itsestään selvä valinta, kuten *Ennemuistekin*. *Üks ainus kord* on mielestäni myöhäisromanttinen, runollinen sekä sointiväriiltään impressionistinen. Vaikka se jää helposti mieleen ja tuntuu helpolta laulettavalta, oli siinäkin pari kohtaa, joita piti työstää enemmän.

Viidennen tahdin sisään tulossa lauloin huolimattomuuttani pitkään e2, vaikka piti laulaa f2. Säestyksestä oli vaikea kuulla kyseistä säveltä ja se oli vain opeteltava. Toinen kohta on tahdin 17 loppu ja tahdin 18 alku, jossa on hyppy fis2–a1. Hyppy ei ole suuri, mutta se tulee laulaa kauniista ja pehmeästi.

Keskustelin laulun tulkinnasta Paraisilla säestäjä Marko Aution kanssa ja hän oli kanssani samaa mieltä. Hänen mielestään olin sisäistänyt laulun hyvin.

6.3 *Ilmud kui unistus* (1922)

Ilmud kui unistus

Metsade üle on kahvatu kuu, sosin käib puude all otsatu.
Kevadöö selguses säravad lõpmatu kauguses tähtede maad.
Tundub kui valguks mull' vaigistust, õnne ja õnnistust kõrkustest;
lähened lootuste kaukustest, ilmud kui unistus unedemaalt.

Teksti: Mart Saar

Ilmestyt kuin unelma

Metsien yllä on kalpea kuu, kuiskaus puiden alla loputon. Kevätyön kirkkaudessa loistavat kaukaisuudessa tähtien maat.
Tuntuu kuin minuun valuisi tyyneyttä, onnea ja siunausta korkeuksista,
lähestyt toiveiden kaukaisuudesta, ilmestyt kuin unelma unien mailta.

Suomennos: Mart Ernesaks

6.3.1 Rumessenin kommentit laulusta *Ilmud kui unistus*

Laulusta on säilynyt kolme käsikirjoitusta. Kahdessa ensimmäisessä laulussa on nimenä *Tuled kui unistus*. Ne eroavat suuresti viimeisestä, joka on samanlainen kuin ensimmäinen painettu versio. Tämän laulun loppuun säveltäjä on myös omakätisesti kirjoittanut omistuksen laulajatar ”Olga Olak-Mikk’lle”. Luomisvuodeksi on merkitty 1922 ja teosluettelosta löytyy vuodet 1922 ja 1936. Vuonna 1936 säveltäjä lienee työstänyt laulua uudelleen. Säveltäjä on todennäköisesti saanut innoituksen tekstiin Paul Verlaineen runosta *La lune blanche*. *Ilmud kui unistus* on julkaistu *Soololaulud 2*:ssa. (Rumessen 1983, 104.)

6.3.2 Omat kommenttini laulusta *Ilmud kui unistus*

Ilmud kui unistus on saanut vaikutteita impressionismista. Siinä on pitkä alku- ja loppusoiitto. Laulu on Des-duurissa ja siinä on paljon muunnesäveliä, esimerkiksi kaksoisalennuksia. Säestäjän kannalta se on melko haasteellinen, muttei mielestäni niinkään laulajan kannalta, paria intervallikohtaa lukuun ottamatta. Niistä selviää olemalla tarkkana. Kuten Rumessenkin sanoo *Ilmud kui unistus* -laulussa piano-osuus yhdessä lauluosuuden kanssa muodostaa kokonaisuuden.

Vaikka melodian ambitus on vain f1–f2 ja säkeet ovat ihanteellisen pitkiä ja hengittää voi kaikessa rauhassa, niin jotenkin koen laulun raskaaksi. Melodia sinänsä jää erittäin helposti mieleen, eikä laulussa mielestäni ole vaikeuksia, kun on vain huolellinen melodian kromaattisuudessa. Tämä laulu onkin mezzosopraanolle ihanteellinen. Virosta ostamassani CD-levyssä sen laulaa virolainen mezzosopraano Urve Tauts. CD-levy on uudelleen äänitetty vanhoista LP-levyistä.

Tämän laulun suurin haaste minulle oli, rauhallisuudesta ja ihanteellisista säkeistä huolimatta, hengityksen hallitseminen ja sen riittäminen. Laulu on tunnelmaltaan haaveellinen ja maalauksellinen, ja sen tulisi myös tulkinnassa tulla esille. Tätä laulua työstin Marjut Hannulan kanssa viikon joka päivänä, jotta se onnistuisi teknisesti ja hengitys toimisi paremmin.

6.4 *Sa kõige armsam mulle* (1954)

Sa kõige armsam mulle

Sinä kaikkein rakkain minulle

Sa kõige armsam mulle,
ja siiski vihkan sind!

Sinä kaikkein rakkain minulle,
ja kuitenkin vihaan sinua!

Võin haavu lüüa sulle –
ja endal lõhkeeb rind!

Voin lyödä sinut haavoille –
ja oma rintani murtuu!

Sa kõige armsam mulle,
oh häda, õnnetust!

Sinä kaikkein rakkain minulle,
voi tuskaa ja onnettomuutta!

Miks haavu löin ma sulle!

Miksi löin sinut haavoille!

Miks salgan armastust!

Miksi kätken rakkauteni!

Teksti: Anna Haava (1864–1957)

Suomennos: Juhani Haapasalo

6.4.1 Rumessenin kommentit laulusta *Sa kõige armsam mulle*

Laulusta on olemassa 7 käsikirjoitusta ja luonnos Es-duurissa. Neljä laulua on E-duurissa ja kolme on G-duurissa. Kaikki laulut on kirjoitettu lyijykynällä. Laulut eivät periaatteessa eroa paljon toisistaan ja yhden laulun ilmestymisvuosi on 1954, aivan kuten Rumessen mainitsee K. Leichterin kertoneen kirjassaan *M. Saar*. Yhden käsikirjoituksen Mart Saar on omistanut Tallinnan Konservatoriolle ja siinä on merkintä ”Prof. Mart Saaren tieteelliseksi työksi hyväksytty. B. Lukk, E. Kapp 26.1.1956”. Toinen käsikirjoitus ns. ”Dixie, E-duuri” oli laulukilpailussa ja voitti kolmannen palkinnon. *Eesti heliloojate romansse* -julkaisussa *Sa kõige armsam mulle* ilmestyi ensimmäisen kerran G-duurissa. Kokoelman oli tehnyt E. Arron ja sen julkaisi EMF Tallinnassa vuonna 1954. Viimeisessä laulussa on myös venäjänkielinen teksti, joka on julkaistu kyseisessä painoksessa. (Rumessen 1986, 106.) *Sa kõige armsam mulle* löytyy *Soololaulud 4*:sta, sivulta 23, ja tekstinä on Anna Haavan samanniminen runo.

6.4.2 Omat kommenttini laulusta *Sa kõige armsam mulle*

Sa kõige armsam mulle on säveltäjän myöhemmän kauden töitä, jolloin hän palasi taas myöhäisromanttiseen tyyliin. Melodia jäi myös tässä helposti mieleen. Tämäkin laulu oli heti selvä valinta, se puhutteli minua. Anna Haavan tekstiä oli helppo ymmärtää. Ainoa,

joka tuotti hieman normaalia enemmän harjoittelua, oli säästyksen kanssa laulaminen. Se kuulosti aluksi vaikealta. Laulu on kolmijakoinen ja säästyksessä jokaisella iskulla on trioli, joko oikeassa kädessä tai vasemmassa, lukuun ottamatta tahteja 1, 15 ja 24. Itse melodiassa taas ei ole yhtään triolia. Onneksi säestäjä oli kärsivällinen ja jaksoi harjoitella sitä kanssani. Monta kertaa sitä ei kuitenkaan tarvinnut harjoitella, kun se jo alkoi sujua. Säestys itsessään kuulostaa mielenkiintoiselta. Mutta tässä, kuten muissakin asioissa pätee sanonta ”harjoitus tekee mestarin”.

Keskustelin tulkinnasta Aution Markon kanssa. Heti kolmannessa tahdissa oli kohta, josta olin epävarma. Miten voimakas crescendo minun pitäisi tehdä ”ja siiski vihkan sind!” -kohdassa? Keskustelun tulos oli, että kyseinen kohta on enemmän toteamus eikä niinkään tunteen purkaus. Tätä olin kyllä itsekkin ajatellut!

6.5 *Kevade õhtul* (1961)

Kevade õhtul

Nagu magus unenägu tine hõise igal pool.

Üle aasa ujub tasa valge udu jahe vool.

Metsa põues nagu kõne pungapuhkemise jutt;

üle välja, üle põllu rõõm kui värin õnnenutt.

Eha kumab, päike makab, siiski kõik kui ärkvel veel,

nagu õnnis ootamine: armas on ju ammu teel.

Ja mu südant taidab sala nagu soojus sumaja:

Võiksin läbi vaiksa ilma kodu hõiskeks sulada.

koduhõiskeks sulada.

Teksti: Ernst Enno (1875–1934)

Kevätilta

Kuin makea uni tinainen huuto kaikkialla.

Niityn yli ui hiljaa valkean sumun kylmä virta.

Metsän helmassa kuin puhe, silmujen puhkeamisen tarina,

aukion yli, pellon yli, ilo kuin väreilevä onnenitku.

Iltausko hehkuu, aurinko nukkuu, kaikki ovat kuitenkin hereillä,
 kuin autuas odottelu: rakas on jo pitkään tiellä.
 Ja sydäntäni täyttää salaa kuin lähestyvä lämpö:
 voisin hiljaisen ilman läpi tuntea kotiriemua.

Suomennos: Mart Ernesaks

6.5.1 Rumessenin kommentit laulusta *Kevade õhtul*

Kevade õhtulista on neljä versiota, joista yksi on G-duurissa ja kolme A-duurissa. Teosluettelossa ei ole laulua, mutta Rumessenin mukaan K. Leichterin *M. Saar* -kirjassa on ilmestymisvuodeksi merkitty 1961. Painettuna se on tässä julkaisussa ensimmäisen kerran.

Teksti on Ernst Ennon samannimisestä runosta. (Rumessen 1986, 109.) Laulu on neljännessä osassa sivulla 69.

The image shows two staves of musical notation. The first staff is in G major (one sharp) and starts with a piano (p) dynamic. Below it are two versions of lyrics: 1. Na-gu ma-gus u-ne-nä-gu and 2. E-hä ku-mab, päi-ke ma-gab. The second staff is in A major (two sharps) and has lyrics: ti-ne hoi-se i-gal pool. siis-ki kõik kui ärk-vel veel.

Kuvio 3. Tahdit 3–6 julkaistussa *Soololaulud 4* -kirjassa.

The image shows two staves of musical notation. The first staff is in G major (one sharp) and has lyrics: Na-gu ma-gus u-ne-nä-gu ti-ne hoi-se i-gal pool. The second staff is in A major (two sharps) and has lyrics: ti-ne hoi-se i-gal pool.

Kuvio 4. Tahdit 3–6 aikaisemmista M. Saaren käsikirjoituksista. Melodia on erilainen kohdassa "tine hoi-se igal pool", ja sävellajikin vaihtelee.

6.5.2 Omat kommenttini laulusta *Kevade õhtul*

Kevade õhtul on säveltäjän myöhäisimpiä teoksia. Se on mielestäni kansanlaulun omainen olematta sitä. Auroora kutsuikin sitä leikillään aluksi karjankutsulauluksi. Tämä laulu oli myös selvä valinta. Se on soittajan kannalta ehkä helpoin laulu, mutta laulajan kannalta se vaatii hyvää lihaskuntoa, tukea.

Tämänkin laulun omaksuu nopeasti. Se tuntui aluksi raskaalta laulaa, ei niinkään äänialan vuoksi, vaan lihaskuntoni vuoksi. Tämän laulun kanssa lihaskuntoni on joutunut todella kovalle koitokselle. Laulu on AB muotoinen ja A:n melodiakulku tuotti todella paljon töitä, jotta löysin oikean tuen laulaessani. Koska säästys on niukkaa, enimmäkseen murrettuja sointuja, on tärkeää, että laulaja laulaa puhtaasti.

7 Harjoitusprosessi

7.1 Laulujen valinta ja aloitus; työskentely Irja Aurooran kanssa

Ensimmäiseksi kävin kaikki laulut läpi kuuntelemalla. Tämän olin aloittanut jo toisena vuonna, kun löysin ensimmäisen, *Soololaulud 1:n* laulujen levyn Metropolian kirjaston poistoista, loput (*Soololaulud 2, 3, 4*) laulut sain pdf:nä Virosta.

Olin kertonut opettajalleni Irja Aurooralle, että halusin tehdä opinnäytetyöni Mart Saaren laulutuotannosta ja pyysin häntä ohjaajakseni. Heti hän ei ajatukseen lämmennyt, koska Saaren tuotanto oli hänelle aivan outo, kuten minullekin. Hän antoi minulle kuitenkin vapaat kädet laulujen valinnan suhteen ja niin yritin löytää minulle sopivia lauluja eri aikakausilta.

Aluksi Saaren laulut tuntuivat jotenkin erikoiselta. Niiden soinnutus ja siten sointiväri tuntui vieraalta. Minusta tuntui, etten koskaan oppisi niitä.

Minä esittelin Aurooralle minua miellyttäneitä lauluja ja toimitin hänelle nuotit säästyksineen, jotta hän saattoi tutustua myös kyseessä oleviin lauluihin, kuten hän pyysi. Hänen ensireaktionsa oli melko samanlainen kuin minunkin, mutta mitä enemmän lauluja harjoiteltiin, sitä kauniimmilta ne tuntuivat. Yhdessä valitsimme minun

äänelleni parhaiten sopivat kappaleet. Samalla mietimme laulujen sisältöä, minkälaisen ohjelmiston saisimme kokoon.

Laulujen valinta ei ollut ihan helppo minun kohdallani, koska minun äänelleni sopivia lauluja oli vähän. Äänialani on, Irja Aurooran sanojen mukaan, kevyt sopraano ja meidän molempien mielestä Saaren monet laulut sopivat paremmin mezzolle tai tummemmalle sopraanolle, sekä tietysti myös miesäänille. Useat laulut ovat myös ambitukseltaan hyvin laajoja kuten h-ges2, mikä ei ole minulle paras mahdollinen. Auroora oli sitä mieltä, ettei minun kannattaisi lauluissa mennä paljon f1 alapuolelle, koska ääneni kantokyky heikkenee.

Tähän asti olin itse yrittänyt vähäisillä tiedoillani ottaa selvää laulujen sisällöstä. Viron kieltä ymmärtää aika paljon opiskelemattakin, toki olen myös hieman opiskellut sitä – mutten riittävästi. Kolmantena opiskeluvuoteni kypsyi myös ajatus, että ottaisin Mart Saaren lauluja kurssisuoritukseen, B-taiteelliseen. Aurooran avulla sain yhteyden Mart Ernesaksiin, joka on ystävällisesti suomentanut kyseiset laulut, kahta lukuun ottamatta sekä opastanut minua viron kielen ääntämisessä.

Mielenkiintoista oli myös säestäjän reaktio. Hänenkin ensireaktionsa oli melko lailla samanlainen kuin Aurooran ja minun. Hänen mielestään osa valitsemistani lauluista oli hyvinkin perinteisiä, mutta yksi oli hänen mielestään kummallinen ja soinnutukseltaan todella hankala, melodiassa kummalliset intervallit ja säestyksessä suuret dissonoivat soinnut. Aluksi harjoittelimme viittä laulua, mutta B-taiteellisessa esitin vain neljä.

7.2 Lauluopinnot Marjut Hannulan kanssa

Kesäkuun viimeisellä viikolla osallistuin Paraisten urkuviikolla Marjut Hannulan laulukurssille. Korrepetiittorina toimi erittäin taitava pianisti Marko Autio, joka on Turun Ammattikorkeakoulun opettaja. Viikon ajan työstimme Hannulan kanssa Saaren lauluja ja olin valinnut myös pari uutta laulua.

Hannulalle ja Autiolle Mart Saaren laulut olivat myös uusia. Molempien mielestä laulut olivat sointiväriiltään erikoisia, mutta kauniita. Autio sanoikin, että laulut ovat soinnutukseltaan paljon syntyäikaansa edellä. Hannulalta sain hyviä neuvoja minua askarruttaneissa lauluteknisissä kohdissa ja Autiolta sain taas tulkintaan liittyviä ohjeita.

Syksyllä 2014 minulla oli vielä mahdollisuus työstää lauluja Hannulan kanssa. Kesällä edistyin mielestäni jo hyvin ja sain monta oivallusta, mutta nyt syvennyin tarkemmin kyseisiin lauluihin. Kiinnitin huomiota teknisten asioiden lisäksi tulkintaan ja fraseeraukseen.

8 Pohdinta

Mielestäni opinnäytetyön tekeminen oli todella mielenkiintoista. Olen saanut paljon tietoa naapurimaamme musiikinhistoriasta, ja tehdessäni tutkimuksiani myös nykyisestä musiikkielämästä. Tietojen hankinta ei ollut ihan helppoa. Halusin myös lisätä opinnäytetyöhöni kuvan Mart Saaresta ja esimerkkejä hänen nuoteistaan. Näihin liittyen käyttöluopien selvittäminen oli hankalaa, koska kyseinen materiaali on ajalta jolloin Viro kuului Neuvostoliittoon. Niinpä esimerkiksi *Soololaulud 1–4* -kokoelmien kustantaja Eesti Muusikafond ei itsekään tiennyt kenelle kuului kokoelman nykyinen tekijänoikeus. Eesti Muusika Infokeskuksesta oli paljon apua tiedonhaussa.

Ongelmana minulla on ollut riittämätön kielitaitoni. Jos olisin osannut viron kieltä paremmin, olisin voinut hakea tietoa useammista teoksista. Mart Saaresta on kirjoitettu useita kirjoja, mutta ne ovat vain viroksi. Internetistä löytyy aiheestani tekstiä englannin kielellä, mutta melko vähän ja siksi olen joutunut käyttämään myös kielenkääntäjiä saadakseni lisätietoa Mart Saaresta.

Tulevana opettajana opinnäytetyöni on antanut minulle paljon uutta ohjelmistoa. Laulajana olen kehittynyt teknisesti ja mielestäni myös tulkinnallisella tasolla käymieni keskustelujen avulla. Olen löytänyt hengitysongelmaani ratkaisun, mutta pelkään, etten ole pystynyt omaksumaan sitä vielä lihaksistooni riittävästi, jotta CD-tallenne olisi mahdollisimman hyvä. Varsinkin säestäjän kanssa olisin halunnut harjoitella enemmän, koska olen kova jännittämään. Mutta – tieto minulla on ja taito kasvaa työtä tekemällä, joten on mielenkiintoista nähdä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

Toivon, että työni innostaisi laulajia ja opettajia tutustumaan ja ottamaan ohjelmistoonsa naapurimaamme kaunista laulutuohtantoa. Virolaisia taidelauluja on levytetty hyvin vähän. Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjastosta löysin ainoastaan Georg Otsin CD-levyn, jossa oli joitakin Mart Saaren lauluja. Radiossakin soitetaan

hyvin harvoin virolaisia lauluja. Virolaisessa musiikissa on paljon hienoja teoksia, jotka odottavat vain löytäjänsä.

Lähteet

Eesti Muusika Infokeskus 2009. Mart Saar. Biography. Viitattu 15.9.2014.
<http://www.emic.ee/mart-saar?sisu=heliloojad&mid=58&id=81&lang=eng&action=view&method=biograafia>

Haapasalo, Juhani 2007–2008. Anna Haava. Viitattu 15.9.2014.
<http://webusers.siba.fi/~jhaapasa/Opus/annahaava.html>

Kivastik, Mart 2011. "Haruldane Leena Gross". Viitattu 15.9.2014.
<http://pluss.postimees.ee/623358/mart-kivastik-haruldane-leena-gross>
 (Opinnäytetyön lähdemateriaalitarkoitukseen vironkielestä suomentanut Kirsi Äyräs.)

Otavan iso musiikkitietosanakirja, osa 3, 1978. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Otavan iso musiikkitietosanakirja, osa 5, 1979. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Rumessen, Vardo 1973. "Herbert Tampere ja Aino Strutzkin. Vestlusi Mart Saarega 24.–25. X 1962". Teoksessa Mart Saar sõnas ja pildis. Koonnut Vardo Rumessen. Tallinn: Kirjastus "Eesti Raamat".

Rumessen, Vardo 1982a. Eessõna. Teoksessa Mart Saar Soololaulud 1. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond. (Opinnäytetyön lähdemateriaalitarkoitukseen vironkielestä suomentanut Kalervo Mettala.)

Rumessen, Vardo 1982b. Kommentaarid. Teoksessa Mart Saar Soololaulud 1. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Rumessen, Vardo 1983. Kommentaarid. Teoksessa Mart Saar Soololaulud 2. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Rumessen, Vardo & Laanepõld, Neeme 1983. Mart Saar. Fotokroonika elust ja loomingust. Tallinn: Kirjastus "Eesti Raamat". (Opinnäytetyön lähdemateriaalitarkoitukseen saksankielest suomentanut Juha Sahlsten.)

Rumessen, Vardo 1986. Kommentaarid. Teoksessa Mart Saar Soololaulud 4. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Saar, Mart 1982. Soololaulud 1. Redigeerinud ja kommenteerinud Vardo Rumessen. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Saar, Mart 1983. Soololaulud 2. Redigeerinud ja kommenteerinud Vardo Rumessen. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Saar, Mart 1986. Soololaulud 4. Redigeerinud ja kommenteerinud Vardo Rumessen. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik osakond.

Suure-Jaani Muusikafestival 2014. Reglement. Viitattu 15.9.2014.
http://muusikafestival.suure-jaani.ee/?Lauljate_konkurss:Reglement

Wikipedia 2014a. Mart Saar. Viitattu 15.9.2014. http://et.wikipedia.org/wiki/Mart_Saar

Wikipedia 2014b. Ernst Enno. Viitattu 15.9.2014.
http://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_Enno

Wikipedia 2014c. Juhan Liiv. Viitattu 15.9.2014. http://fi.wikipedia.org/wiki/Juhan_Liiv

Wikipedia 2014d. 1900-luvun taidemusiikki. Viitattu 15.9.2014.
http://fi.wikipedia.org/wiki/1900-luvun_taidemusiikki

Äänitteet

Konrad, Tauts, Kuusk, Palm & Rumessen 2012. Mart Saar. Must Lind. Soololaule. Cd-levy. Estonian Classics. EC 011.

Lyhyesti viron kielen ääntämisestä ja kirjoittamisesta

1. Viron kieltä äännetään ja kirjoitetaan aika paljon samalla lailla kuin suomen kieltä, mutta joitakin poikkeuksia on:

- a. ü on sama kuin suomen y, esim Jüri
- b. üü äännetään [üia], esim. süüa lausutaan [süia]

2. Viron kielessä on samat vokaalit kuin suomen kielessä, mutta lisäksi vielä õ, joka äännetään u:na huulien ollessa leveässä hymyssä ja kielen paikoillaan. Jos õ ei heti onnistu, sen voi laulaa myös ö:nä, koska joistakin viron murteista tämä vokaali puuttuu ja se äännetään ö:nä, esim: kõne puhe, rõõmus iloinen.

3. õ, ä, ö, ü esiintyvät vain sanan ensimmäisessä tavussa, koska viron kielessä ei ole vokaalisointua. A, e, i, u, o esiintyvät kaikissa tavuissa.

4. Viron äänneillä on kolme kestoastetta: lyhyt, puolipitkä ja ylipitkä. Lyhyt äänne kirjoitetaan yhdellä kirjaimella, puolipitkä ja ylipitkä kahdella (poikkeuksena k, p, t). Puolipitkän ja ylipitkän kestoasteen ero ei näy kirjoituksessa, eikä ääntäminen alkuvaiheessa ole ratkaisevaa, koska useimmiten väärä kestoaste ei aiheuta väärinkäsityksiä, ainoastaan vieraan sävyn.

5. k, p, t-äänneiden kestoasteiden kirjoittaminen on eri kuin suomen kielessä. G, b d ääntyvät lyhyinä ja soinnittomina, kuten suomen k-, p-, t-äänneet lyhyinä, esim. mägi [mäki], tuba [tupa] ja sada [sata]. Sanan alussa k, p, t äännetään kuten suomessa, mutta vokaalien välissä puolipitkinä, siis esim. puolitoista k:ta. Esim: Saku [Sakku] (paikannimi).

6. K, p, ja t äännetään ylipitkinä sanan sisällä pitkän vokaalin, diftongin ja soinnillisen konsonantin (l, m, n, r) jälkeen. Esim. seepi [seeppi] (saippua), lampi [lamppi] (lamppua). Kk, pp, tt äännetään aina ylipitkinä, esim. lukku [lukku] (lukkoon).

7. Viron kielessä on liudennus. Konsonantit l, n, s, ja t ”pehmenevät” yleensä kun niiden vieressä on i. Jos i on kadonnut nominatiivissa, se saattaa esiintyä genetiivissä. Liudennus tarkoittaa konsonantin kanssa yhtä aikaa äännettävää i:tä, siis pieni i kuuluu konsonantin edellä. Esim. kass : kassi [kass' : kas's'i] (kissa : kissan).

8. Paino on yleensä ensimmäisellä tavulla, mutta vierasperäisissä sanoissa paino on säilynyt alkuperäiskielen mukaan, esim. elekter. Jos pitkä vokaali tai konsonantti on sanan jollakin tavulla on paino tavallisesti sillä tavulla, esim. hotell.

9. Pitkissä sanoissa on ensimmäisellä ja pitkän vokaalin tavulla painot, esim. kataloog. Joissakin huudahduksissa voi paino olla myös viimeisessä tavussa, esim. hurraa!

Lähde:

Pajusalu, Renate; Hietaharju, Yallop, Kai 1999. Keelesild, Viron Merja; Taro, Viive & kielen oppikirja. 4. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tekijä	Anne-Marie Moukola
Opinnäytetyö	Mart Saar. Virolaisen yksinlaulun mestari
Tilaisuus	CD-tallenne Ruoholahti 9.12.2014
	CD: Mart Saaren 5 laulua
	1. Ennemuiste
	2. Üks ainus kord
	3. Ilmud kui unistus
	4. Sa kõige armsam mulle
	5. Kevade õhtul
	Anne-Marie Moukola laulu
	Ilona Lamberg piano